

Assentaments: un viure amenaçat

Suplement del Quadern n. 218 de CJ - (n. 252) - Abril 2020

Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona - 93 317 23 38 - info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

Una quarta part de la població de les ciutats del món viu en assentaments informals. Són 883 milions de persones, la majoria de les quals viuen al continent asiàtic però també a l'Àfrica subsahariana, a països llatinoamericans i del Carib i a ciutats europees. Significa tenir drets vulnerats i, per això, les Nacions Unides s'han proposat millorar les condicions d'aquestes persones i promoure l'accés a un habitatge adequat abans de l'any 2030.

Viure en un assentament

«Una llar és un espai on qualsevol persona pot desenvolupar i exercir tots els seus drets; només és adequada quan té aigua potable i sanejament, electricitat i altres serveis bàsics, quan es troba a prop de l'escola, de serveis de salut i d'oportunitats de feina.» D'aquesta manera defineix

la relatora especial de les Nacions Unides per al dret a l'habitatge què significa tenir una llar.

Parlar del dret a l'habitatge vol dir anar més enllà de les quatre parets que conformen una casa i implica altres drets associats a la persona: sentir-se segura i no poder ser desallotjada en qualsevol moment, tenir les necessitats bàsiques cobertes, no haver de viure en zones contaminades ni perilloses... La meitat de la població mundial viu a les ciutats i una majoria ho fa sense infraestructures ni serveis adequats. Segons l'ONU-Hàbitat,¹ les persones que viuen amb més inseguretat a les ciutats són les que viuen en assentaments informals.

Als països de l'Àfrica subsahariana representen el 72% de la població urbana i a l'Àsia meridional són el 59%. La problemàtica, però, afecta la majoria de països del món. L'any 2018, per exemple,

el govern francès va comptabilitzar més de 16.000 persones vivint en 497 assentaments informals.

Canviar les sabates al teu fill perquè les que portava s'han tacat de fang quan sortia de casa; no tenir una bústia on t'arribin les cartes; despertar-te a mitja nit perquè plou i l'aigua entra pel sostre de la fàbrica on dorms; rentar tota la roba perquè arriba el dia del desallotjament i no saps quan tornaràs a tenir aigua; no poder convidar cap company ni companya dels teus fills a jugar a casa... són algunes de les dificultats diàries que pateixen les persones que viuen en assentaments.

Assentaments a Barcelona?

En ciutats modernes i tecnològiques com Barcelona, que només l'any passat va rebre 12 milions de turistes, també s'amaguen aquestes realitats. El 15% de la població de Barcelona viu en risc de pobresa i exclusió, i unes 4.200 són persones sense llar i, en conseqüència, encara més invisibles. L'any 2014, una dotzena de famílies que vivien en barraques i camions en un solar van fer visible la seva situació a l'alcalde de la ciutat. «Barcelona és bonica però també té racons. Nosaltres som un d'aquests racons i vostè ens hauria de tenir en compte», li explicaven en una carta.²

Saber quantes persones viuen en assentaments és bàsic per dimensionar la problemàtica i abordar-la. A Barcelona, les primeres xifres públiques que tenim són de l'any 2011 i parlen de 695 persones; les últimes dades, de l'any 2019, parlen de 836 persones. Es tracta de persones adultes soles i també de famílies amb infants que viuen en estructures temporals, barraques i camions ubicats

en solars buits, fàbriques en desús i locals abandonats.

La seva procedència és molt diversa: els darrers anys han arribat moltes persones de l'Europa de l'Est i actualment conformen la majoria de persones en assentaments; també destaca un nombros grup de famílies que fa més de vint anys que van arribar de Galícia i Portugal cercant oportunitats de millora; i hi ha persones de diferents països africans i d'altres procedències. Si fa deu anys la majoria d'aquestes persones es concentren en grans espais de barris concrets de Barcelona, ara es dispersen en llocs més petits i repartits per diferents districtes de la ciutat i altres municipis propers, on s'han establert després de patir desallotjaments reiterats.

La carta que fa sis anys va rebre l'alcalde de Barcelona la van enviar un grup de famílies d'origen galaicoportuguès, un dels col·lectius més invisibles dels assentaments i un bon exemple de la manca de polítiques transversals per transformar la problemàtica. Van arribar a Barcelona a mitjans dels anys noranta, quan la ciutat declarava la fi dels barris de barraques, i es van establir als carrers de la ciutat amb les seves petites caravanes com a habitatge. Tot i que avui dia la seva situació ha millorat, la majoria comparteix una història d'exclusió social i de vulneració de drets que s'ha heretat de generació en generació. Totes les famílies d'aquest col·lectiu han patit desallotjaments forçosos de manera continuada. Un informe d'Amnistia Internacional³ en recollia fa uns anys alguns testimonis, i una dona explicava: «El meu fill té 6 anys i ja ha viscut sis desallotjaments en la seva vida».

A Barcelona, com a la resta de ciutats d'arreu del món, viure en un assentament significa no poder viure en espais sa-

lubres i a preu assequible, però també la vulneració d'altres drets: a tenir electricitat i a unes condicions higièniques adequades; a la salut orgànica i emocional; a no ser discriminades per la seva situació i a ser considerades veïnes de la ciutat; a ser escoltades i a rebre alternatives amb un enfocament de drets humans quan arriba el dia del desallotjament...

Els efectes d'un desallotjament

Des de l'associació Amics del Moviment Quart Món acompanyem les famílies d'origen galaicoportuguès que viuen en assentaments a Barcelona des de fa vint anys i, en aquest temps, hem compartit amb elles moltes situacions de desallotjament: durant el dia i durant la nit, amb els nens i nenes a l'escola però també presents durant el desallotjament, amb temps per recollir les coses i sense marge de temps... Els darrers anys, algunes famílies han aconseguit accedir a pisos de lloguer social o a altres tipus d'habitatge pels seus propis mitjans; de la setantena de famílies que actualment acompanya l'entitat, el 67% encara viuen en solars, fàbriques en desús i pisos ocupats. En aquests moments, una vintena de famílies pateixen processos de desallotjament forçats.

L'ONU alerta que milions de persones pateixen cada any desallotjaments forçosos o reben amenaces per deixar casa seva.⁴ Els motius són molt diversos: projectes urbanístics, grans esdeveniments com uns jocs olímpics, especulació de l'habitatge, criminalització de la pobresa, activitats del sector immobiliari, desastres naturals, migracions del camp a la ciutat, execucions hipotecàries, conflictes armats, etc. Però... com afecten les persones?

Fa dos anys, l'Observatori DESC va publicar un informe⁵ sobre el dret a l'habitatge a Barcelona i el seu impacte en la salut de les persones. La conclusió era que la inseguretat en l'habitatge i el fet d'estar exposades a desallotjaments successius afecta la salut orgànica i emocional de les famílies. Des de l'ONU-Hàbitat ho confirmen i es fixen en els infants: «La salut, el progrés educatiu i el benestar generals dels nens i nenes estan profundament influenciats per la qualitat de l'habitatge en què viuen», i patir un desallotjament forçós «sol tenir un profund efecte en els infants».

«La pobresa és causa i conseqüència dels desallotjaments. D'una banda, la manca d'opcions i de seguretat en la tinença i la impossibilitat d'accedir a l'habitatge poden obligar les persones empobrides a viure en assentaments, amb la por de ser desallotjades. De l'altra, els fets demostren que els desallotjaments forçosos solen donar lloc a més empobriment», afegix l'organisme internacional.

Les propostes que sorgeixen per abordar la realitat dels assentaments a Barcelona van en aquest sentit: no desallotjar cap persona d'un assentament sense una alternativa efectiva i sabent que quedarà exposada a altres vulneracions de drets; modificar la normativa municipal perquè les persones que viuen en una fàbrica o en un solar també puguin accedir a un habitatge social quan siguin desallotjades; despenalitzar la manera de vida informal de les famílies i aprofitar les seves habilitats per buscar alternatives; i impulsar polítiques de lluita contra el sensellarisme, amb recursos i dotacions econòmiques específiques que també tinguin en compte la realitat dels assentaments.

L'horitzó del 2030

El 18 de setembre de 2018, el secretari general de les Nacions Unides portava⁶ a l'Assemblea General de l'ONU un informe sobre el dret a l'habitatge adequat que centrava el tema en els assentaments informals i que instava a incorporar el repte a l'Agenda per al Desenvolupament Sostenible. «El món està acceptant allò que és inacceptable» quan és «un imperatiu dels drets humans garantir als assentaments informals els estàndards bàsics de dignitat», afirmava el document.

Els estats han d'actuar. L'Agenda per al Desenvolupament Sostenible els insta a assolir un seguit d'objectius abans de l'any 2030. Dos d'aquests objectius són millorar la situació dels assentaments i assegurar un allotjament adequat i segur per a totes les persones. Per aconseguir-ho, l'informe de les Nacions Unides llança recomanacions: informar i comptar sempre amb el punt de vista de les persones afectades, reconèixer la relació entre el fet de tenir una llar i altres drets socials, afavorir reallojaments en llocs propers on vivien les famílies, assegurar que el sistema judicial també protegeix els drets de les persones que viuen en assentaments informals...

Cal que els Estats adoptin estratègies nacionals específiques que tinguin en

compte aquestes situacions i cal un enfocament basat en els drets humans en les situacions que impliquin desallotjaments, afegeix l'ONU. No es poden executar desallotjaments, per exemple, quan fa mal temps, durant la nit o quan les persones no són a casa seva, i sempre s'ha de deixar temps per recollir les pertinences.

Fa poc, les Nacions Unides ho ha recordat a França. Segons dades del govern francès que es refereixen al 2018, en aquest país més de 16.000 persones viuen en assentaments informals i més d'un 25% són infants. «No és acceptable justificar la inacció de l'Estat debatent quin àmbit de govern és el responsable: nacional, regional o local», adverteix l'ONU. I afegeix: «L'entitat governamental que fa el primer contacte amb les persones els drets humans de les quals estan en joc ha de garantir la protecció d'aquests drets», i aposta per alternatives d'habitatge estable.

Viure en una llar estable i sense por d'un desallotjament, tenir accés a serveis bàsics, al metge i a l'educació... Defensar els drets de les persones és una obligació de totes les administracions: estatals, regionals i locals. És urgent canviar la mirada i treballar juntes perquè tothom pugui viure sense sentir-se amenaçat.

Silvia Torralba
Amics del Moviment Quart Món

-
1. ONU-Hàbitat i Oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans. *El derecho a una vivienda adecuada*. Folleto informativo núm. 21/Rev.1.
 2. Amics del Moviment Quart Món. *Carta de famílies que viuen en un assentament a l'alcalde Xavier Trias*. 2014.
 3. Amnistia Internacional Espanya. *Derechos a la intemperie. Obstáculos para hacer valer los derechos económicos, sociales y culturales en España*. Abril del 2011.
 4. ONU-Hàbitat i Oficina de l'alt Comissionat per als Drets Humans. *Desalojos forzados*. Folleto informativo núm. 25/Rev.1.
 5. Observatori DESC i d'altres. 2018. *Radiografies de la situació del dret a l'habitatge, la pobresa energètica i el seu impacte en la salut a Barcelona*.
 6. Biblioteca digital de les Nacions Unides. 2018. *Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, and on the Right to Non-Discrimination in This Context*.